

A 41237

902.7

Г 258

Михайло Гвоздьо

**Ардовець
(Підвиноградів):**

НАШІ СОХТАШІ

ЗМІСТ

Передмова	3
Жило. Садиба	6
Одяг. Взуття	18
Народна кулінарія. Харчування	26
Цілительство	37
Прізвища та імена	41
Місцеві прізвиська	45
Місцева топоніміка	49
Традиції. Звичаї. Обряди	54
Церковно-календарні свята та обряди	54
Соціально-побутові свята і звичаї, пов'язані з ними	80
Ремесла. Рукоділля	102
Буденність. Культурно-побутові відносини	110
Ігри	125
Народна творчість	146
Ардовецькі пісні (Співанкы ардóвських обывательóв)	146
<i>Жартівливі</i>	148
<i>Про кохання</i>	151
<i>Вінчальні</i>	162
<i>Весільні</i>	165
<i>Про родинне життя</i>	170
<i>Хрестильні</i>	173
<i>Колискові</i>	173
<i>Дитячі</i>	175
<i>Рекрутські та вояцькі</i>	175
<i>Антипияцькі</i>	178
Прислів'я, приповідки	179

Народні прикмети, народна метеорологія	197
Примовки	200
Легенди – оповіді наших предків	203
Загадки	210
Казки	214
Забобони	225
Ворожіння	234
Про нечистое	244
Словники	254
Ардовецький русинсько-українсько-російський словник	254
Словничок місцевих імен	324
Дитячий словничок	325
Фотоматеріали	327
Інформатори	345
Література	348

Житло. Садиба

Для кожного з нас дорогою серцю на все життя залишається хата, в якій ми виростили, в якій мужніли, – нянькова хата. Хата і хатне начиння були колись зовсім не такими, якими їх знають тепер молоді люди. Отож, хоча б віртуально, подумки переступимо поріг нянькової хати і спробуємо собі уявити, а хтось і пригадати, в яких побутових умовах жили наші предки.

Зовсім мало залишилося в селі таких хат, які переважали ще в 1960-1970 роках. (Про дводільні житла, які у XIX і на початку XX століття мали найбільш селяни, мова не йде. Таких у нашому селі ще й тепер є кілька, але при них вже є добудови, тому їх вигляд дуже змінився.) До другої половини XX ст. будували хати видовженими, трикамерними: передня кімната («соба», «велика хыжа»), сіни та житлове приміщення («мала хыжа»). Часто, але не завжди, до цього додавалася ще комора («шпайз»). Уздовж фасаду, а часто й поперек торцеву від вулиці стіну (рідше – з трьох боків) робили галерею – «торнац», «пудхыжу», яка була під загальним дахом хати і немовби крала, відбирала частину житлової площі хати. Ширина «пудхыжі» – 1-1,5 м. Іноді вона була відкритою, а часто напівзакритою (на висоту 0,8-0,9 м від долівки оббивали дошками, часто з наскрізною різьбою – з декоративною метою), з дверцятами, щоб домашня птиця знадвору туди не заходила. Використовували «торнац» для вибивання насіння з суцвіття соняшника, сушіння овочів, там м'яли конопляні волонка, влітку відпочивали.

Довжина всієї хати залежала від добробуту господаря і могла досягати 13-14 метрів при ширині 6-7 метрів (разом із пудхыжою) або значно менше. (Десь до початку XX ст. взагалі переважали хати з однієї кімнати та сіней. Загальна довжина такої хати не перевищувала 6-7 метрів. Як вказує дослідник народного житла Закарпаття П. Федака, ще древнішим було взагалі однокамерне житло.)

Через вхідні двері (знадвору чи з «пудхыжі») потрапляли до сіней, а вже з них були двері у «малу» і «велику хыжу», а також комору (якщо була). У сінях розміщувалася лише піч із «шпором» (плитою) та був лаз на горище. Могло також бути відро з питною водою та кружкою («бадогою») поряд, віник. При відсутності комори тут же стояла бочка з квашеною капустою. Із часом сіни почали перетворюватися в кухню. При цьому піч вже будувалася на дворі (або до неї прибудовувався «шпор»).

У житловій кімнаті – «малов хыжи» (площею близько 4x4 м чи трохи більше або менше) завжди посередині стояв стіл, під кришкою якого був ящик, що висувався, де зберігалися ложки, ножі. Стіл накривали скатертиною з домотканого полотна, з вишивкою, але лише у неділю і свято, а в будні був непокритий. У минулі часи стіл виконував набагато більше функцій, ніж зараз, адже тоді навіть поняття такого як «кухня», а тим більше окремого приміщення кухні, не було. Отож, за столом не лише сиділи всі члени родини під час сніданку, обіду, вечері, на ньому готували страви, зберігали накритий рушником хліб, молоко, варену страву, прасували білизну, виконували інші роботи. Сидіти на столі вважалося гріхом. Над столом звисала з геренды (балки) на дроті гасова лампа.

В одному з кутів була мурована або залізна плита («шпор»), з якої дим через трубу потрапляв у комин у стіні (на горищі часто був лежачий комин, якщо з печі в сінях комин виходив на горище від протилежної стіни, бо через дах ніколи не виходило більше одного комина). До 1960-1970 років найбільшого поширення мали так звані «циганські шпори» – залізні плити на чотирьох ніжках, видовженої форми, які виготовляли ардівські цигани. Потім відбувся перехід на плити заводського виробництва та муровані з цегли, а згодом і на кахельні. На шпорі завжди стояла невелика каструля з водою – щоб у хаті постійно була гаряча вода.

Стояло в «малов хыжи» кілька (залежно від величини сім'ї) ліжок, одне з яких мало назву «велика постіль», а інші – «керекешки» (такого слова, як ліжко – наші предки не знали). «Велика постіль» мала високі обидві торцеві боковини і на ній щоранку застеляли ковдри та перини з усіх ліжок, накриваючи зверху покривалом – «велахом». «Керекешка» мала три боковини низькі, а одну, кінцеву, трохи підвищену. Впродовж дня там можна було сідати. Ліжка заправляли соломною (солому клали в «солможак» – спеціальний

мішок, прототип матраца), застеляли «веретою» (простирадлом) з домотканого полотна, на день ще й тканим покрівцем, зшитим уздовж посередині з двох половин. Якщо не вистачало місця всім членам родини спати на ліжках і ладі, то частина з них спали в хліві на соломі чи на оборозі на сіні (залежно від пори року). Біля «керекешки» на стіну вішали вишиваний (здебільшого хрестиком) килимок, а над торцевою боковиною – «фолвийдів» (на білій тканині вишиті вирази зі Святого Письма чи зображення святих, ангелів тощо. Пригадую, на фойвильдові в нашій хаті був напис: «Кто отклоняет ухо свое от слышания закона, того молитва – мерзость» (Притч. 28,9), на іншому – вишиті силуети ангелів). Вище висіло на стінах кілька ікон – «образів». Під одним із ліжок завжди стояв тазик («ловор»), над яким, витягнувши з-під ліжка, вмивали руки, адже ніяких умивальників чи рукомийників не було.

Як правило, під одним із вікон стояла «лада» – скриня з дерева, яка була понад два метри завдовжки, заввишки 40-50 см і завширшки близько 60 см. Із трьох боків вона мала спинки. Лада виконувала роль скрині: в ній зберігали документи, гроші, цінні речі, одяг. На ладі сиділи, на ній спали. Іноді ще була в житловій кімнаті «кослія» – також скриня, за формою і розмірами схожа на тумбочку. Стільці в хаті були двох типів: «корсийки» – власне стільці в сучасному розумінні та табуретки, які називали «гоккелні». Були й маленькі стільчики.

Поблизу плити під стіною стояла етажерка («стеллажія»), на якій зберігався посуд (тарілки, каструлі), сипучі продукти, а над етажеркою – «ожичник» (настінна дощечка-підставка з прорізами для ложок). В одній зі стін часто влаштовували «вокоблок» (глухе вікно). Це була заглибина в стіні площею менше одного квадратного метра, з полчкою, де також зберігали посуд, їжу, деякі продукти, святу воду. Тут же, а іноді на «стеллажіі» стояла дерев'яна солянка. Під стелею була одна або більше грядок – жердин, прибитих на «геренды», на яких зберігали одяг. У молодих родинах була ще й колиска – плетена з лози чи збита з дощок, підвішена до геренди чи на своїх ніжках.

«Велика хыжа», «пиридня хыжа» або «соба» – це парадна кімната, в якій, як правило, не проживали. Тут були ліжка з застеленими перинами, покрівцями, постільною білизною, які не використовувались, а були запасними чи вважалися приданим для підростаючих дівчат.

Тут же зберігали при відсутності комори консервовану продукцію. Однак якщо сім'я була великою, то тут могла ночувати одна шлюбна пара, а то й повністю проживати (тоді ставили й тут «шпор»).

У всіх хатніх приміщеннях стеля була з дощок, прибитих зверху на балки – геренди. Дошки були струганими, інколи з декоративними елементами по краях, чим забезпечувалась і естетична функція стелі. На одну з балок посередині кімнати вшали газову лампу. Стелю перед великими святами (Різдвом, Пасхою) та при побілці мили гарячою водою. Десь із середини минулого століття чи трохи раніше стелю також починають штукатурити і білити – як і стіни.

Стіни білили вапном з додаванням фарби: в різних приміщеннях стіни були різного кольору, але однотонні. Стеля ж була завжди білою. Десь у середині минулого століття широкого поширення набув звичай робити на побіленій стіні накат іншого, ніж стіна, кольору. Для цього були спеціальні валики з різними візерунками. На стінах висіли образи – ікони і рідко для декорації щось інше. На стику останніх двох тисячоліть входить у моду стіни і стелю покривати водоемульсійною фарбою, яка потроху витісняє вапно із ужитку. Стіни знову стають однотонними.

Підлоги не було, а у всіх приміщеннях була, як казали, «земля» – глинобитна долівка. Лише у середині минулого століття почали настилати дерев'яну підлогу, та й то тільки заможні і не одразу в обох кімнатах. Догляд за «землею» полягав у тому, що її треба було часто (інколи й щотижня) «мастити», тобто густим, сметаноподібним розчином жовтої глини змащувати, поновлювати поверхню. Робилося це ввечері, коли всі полягали спати, а якщо когось не було вдома, то йому залишали не змащеною «стежку», щоб міг підійти до ліжка, а вже потім уночі чи зранку доробляли. Займалася цим господиня чи молода невістка або одна із старших дівчат у сім'ї.

У коморі зберігали їстівні припаси: борошно, цибулю, часник, бочку з капостою, буженину, певну кількість картоплі (щоб її вистачило до весни), яблук, деякий посуд (великі каструлі – «горшки», пікное корыто, кошарки). З сіней у комору – «шпайз» – перекочували і лаз на горище (на під), а отже тут же стояла й лотра – драбина.

Будували хати на низьких (0,5-0,6 м) фундаментах із мурованого каменю. Сходи робили дерев'яні, а дуже часто ними служили кілька великих плоских каменів. Стіни мурували переважно з «вальків» (саману), обмазували зовні та зсередини глиною і біли-

ли вапном. За місцевою традицією фасад і дві торцеві стіни зовні білили в білий або блакитний колір, а задню стіну, що стояла під прямим кутом до дороги, не білили і вона залишалася природного глиняного кольору. (Дерев'яними були лише поодинокі хати. Сьогодні є ще в селі дві, та й ті поштукатурені. Хіба що дуже-дуже давно їх була більшість). Приблизно з 1970-х років хати почали будувати з цегли, а потім ще й із блоків.

Дахи були колись солом'яні або з драниць, потім – із черепиці, а вже приблизно з початку ХХ ст. більш заможні селяни почали покривати хати бляхою або етернітом. На коньок даху з торця клали невеликий з бляхи хрест. В останній чверті минулого століття майже всі види покриття витіснив шифер, а в кілька останніх років входять у вжиток нові види покрівлі.

Ближчою до сучасності була форма хати, в якій лише дах відрізнявся від попередньої: покрівля була двоскатною, але спереду впоперек хати, а далі – вздовж, тобто ламана.

Із середини минулого століття вже хати будували інакше: майже квадратної форми (8x8 або 9x9 м), з двома передніми кімнатами, прихожою (верандою, а часто вона служила й кухнею) та коморою. Але таке планування житла невдовзі було замінено дещо іншим: дві великі передні кімнати, велика кухня, веранда та комора. Площа такої хати також була більша (10x10 м або й більше). Тепер ще переважають у селі саме такі, але завжди поряд із хатою вже є невелика добудова ("няріка"), у яку винесена кухня та влаштована ванна кімната, якої раніше не було. Та зараз уже багато є двоповерхових, із мансардами, балконами, підвалами, цокольними приміщеннями і навіть триповерхові. Дах здебільшого чотирискілий. На початку ХХІ століття багато хто будує двоповерхові особняки, а дехто на звичайну колись «коцку» (10x10 м) надбудовує другий поверх. Таких перебудованих (надбудованих) хат у селі вже є більше десятка.

До інших надвірних споруд належав перш за все хлів, який стояв окремо від хати, в тому ж ряду або перпендикулярно до неї у кінці двору. Залежно від добробуту господаря та кількості худоби величина хліва була різною. Взимку в хліві спали підлітки чи парубки.

Близько біля хліва споруджували свинарник – «кутиць» (хто тримав свині), як правило, зроблений із дощок, а не мурований. Покривали його здебільшого толем (а давніше – драницями).

Окремого «курячого» двора, як це прийнято зараз, не було. Кури вільно ходили по двору. «Кутиць» і курник часто були об'єднані.

Дрова зберігали в шопі (її ще називали «колишня»), яка також була на дворі.

Сіно складали в копицю за хлівом або робили оборіг.

Заможні селяни (здебільшого ті з них, хто вирощував тютюн) мали ще за хлівом поїту. Це добротна, велика, з дощок та з солом'яним дахом споруда, яка слугувала для молотьби зерна, сушіння тютюну та інших сільгоспробіт. Тут також лушили кукурудзу, товкли соняшник... Ставили поїту так, щоб із двору міг заїхати в неї віз із вантажем.

За оборогом чи поїтою восени «закопували крumpлі» – у напівбуртах зберігали до весни посадкову картоплю, а також моркву, буряк і картоплю, які споживатимуться навесні. Для цього викопувалася неглибока яма круглої чи овальної форми, дно вистелялося соломою, на яку насипали картоплю та інші овочі, знову накривали соломою і прикривали ґрунтом. Довкола робили невелику канавку для відводу талих вод. Ту ж кількість вказаних овочів, яка необхідна для споживання впродовж зими, зберігали в хліві, сінях, коморі, ба навіть під ліжками в житловій кімнаті.

У дворах також робили «коші» – спеціальні споруди для зберігання качанів кукурудзи. Колись вони були плетені з пруття, пізніше їх стали виготовляти з дерев'яних рейок (майже такі ж бачимо по дворах і зараз, хоча теперішні – це всі нові коші, які масово наші односельці виготовляли в 1990-х роках, коли отримали землю при розпаюванні).

У дворах, ближче до вулиці або на межі з сусідом, викопувалися колодязі (про них – нижче).

Ще один колишній атрибут двору – спеціальний «кól на конны». Це був вбитий у землю масивний кіл висотою близько півтора метра, в якому в усі чотири боки були під гострим кутом вбиті невеликі кілки (понад десять). На них зберігали чисті бідончики, банки, «товканы», «шерпеньовы».

Звичних тепер лугошів не було. Були розлогі фруктові дерева, в т.ч. й такі, від яких ми вже відвикли (скажімо, шовковиця – «ипиря», як її називали).

Отож, усі надвірні споруди могли розміщуватися в один ряд із хатою, а також г-подібно.

Навколо садиби робили огорожу, як правило, плетену з жердин і пруття. Бідніші селяни робили її навіть зі стебел соняшника, які встромляли в землю і переплітали між собою тонким дротом чи мотузкою. Дверцята не замикали ніколи, а лише знадвору підпирали колом, щоб домашня птиця не виходила на вулицю. (Зі стебел соняшника робили навіть туалети, але такі «стіни» штукатурили з обох боків і білили). Потім паркани почали робити з частоколу, а ще пізніше – з горизонтально прибитих до стояків дощок. Від вулиці, як правило, паркан був добротнішим, ніж з інших боків. Дерев'яні чи металеві огорожі з бетонною основою – це новинка 60-70-х років минулого століття. У кінці ж століття часто металеві паркани виготовляли вже не з дротяної сітки, а зі звареного металу з різними візерунками. Зовсім глухі – муровані з блоків чи каменю або з інших матерілів, – це вже фантазія односельчан початку третього тисячоліття.

Досить поширеним атрибутом перед огорожею на вулиці була лавиця для сидіння у вільний час. Особливо у вихідний день та звечора в будень тут сідали відпочивати не лише господарі обійстя, а й сусіди, парубки з дівчатами, присідали прохожі. Це були своєрідні клуби взаємного спілкування: тут і перемовилися між собою, почули новини від прохожих, відпочили після трудового дня. Могла бути лавиця й у дворі перед хатою. Отож, лавиця колись виконувала функцію своєрідного майданчика для спілкування.

Заасфальтовані сільські вулиці, електричні та телефонні стовпи, телевізійні антени на будинках, параболічні антени, суцільні лугоші у дворах, ретрансляційні (вже дві) вишки мобільного зв'язку – це зовнішні штрихи нашого сільського колориту другої половини ХХ та початку ХХІ століть, що різко контрастують із тією мальовничістю сільського краєвиду, яким відрізнявся колишній Ардів від сучасного Підвиноградова.

Про колодязі

Неможливо уявити собі село, де і яке б воно не було, у тому числі й наше, без колодязя – цього холодного, чистого, прозорого, як кристаль, джерела життєдайної води, що виривається з-під товщі землі, а тому оповита таїною і так сильно, хоча й незрозуміло, при-

тягає до себе. Без води немає життя. Важка праця на землі в спекотне літо нерозривно пов'язана з холодною водою. Не можна без того, щоб не тамувати спрагу, не освіжитися. Ось тоді колодязь – цей хранитель живої води, стає символом життя, символом чистоти. Ним, колодязем, дорожили, його оберігали, доглядали, підтримуючи в ньому чистоту (пригадуєте: «Не плюй у колодязь – пригодиться води напиться?»). Дати напиться води з колодязя подорожньому – це беззаперечний обов'язок, прояв любові, честі й поваги, виконання євангельської заповіді.

А ще колодязь виконував функцію холодильника, адже такого невід'ємного атрибуту сучасної кухні, як холодильник, звичайно ж, не було. У колодязь на мотузці влітку опускали в бідончику молоко чи якусь першу страву, «обы ни прокысла».

Це вже тепер, на початку XXI століття, із ландшафту нашого села майже зникли (хоча ще частина їх збережена) колодязі. Їх було видно здалеку, адже облаштовувались вони довгою (до 6 метрів) ваговицею, яка закріплювалася на міцному стояку з дерева (у другій половині XX століття – інколи з рейкового заліза чи сильного таврика). Один кінець ваговиці був товстим і до нього ще кріпилися для кращої противаги якісь важкі речі (залізо, камінь) – «хвіст журавля». До другого кінця прикріплювалася клюка – жердина, дрюк із гаком і замком на кінці, в якому висіло відро, мов дзьоб журавля. Такі «журавлі» були майже в кожному дворі ближче до вулиці. Рідко, де колодязь був без «журавля», а відро з водою витягали просто за мотузку руками, що було важче, ніж у випадку з клюкою.

Над такими (без «журавля») колодязями інколи робили дашки, що мали оригінальну конструкцію, їх розфарбовували (пригадуються такі в нашому селі на подвір'ях школи та фари). В деяких випадках над такими колодязями (і в тільки-но згаданих теж) влаштовували коловорот. Тоді не треба було руками витягати відро з водою, а лише обертати ручку, і воно підтягувалось угору на мотузці (чи ланцюзі), яка намотувалася на вал. На колодязі з «журавлем» та без нього і без дашка часто прилаштовували кришки з дерева, які відкривались лише при набиранні води, а так захищали колодязь від потрапляння в нього сміття.

Колодязі копали або кожен у себе у дворі, або два сусіди разом безпосередньо на межі двох обійсть для сумісного користування.

Були й колодязі загального користування. Скажімо, довго існував такий на розі теперішніх вулиць Польової і Франка. Ще й тепер є у Шікаторі на вулиці Миру.

Викопати колодязь – не проста справа, тому й брався за цю роботу не кожен. Були в селі люди, які виконували такі замовлення. Давніше стінки колодязя викладали з каменю, що було вкрай важкою працею: каміння кидали на дно і там починали мурувати, а потім робили з дощок перекриття і піднімались вище, потім – ще вище... Коли ж з'явилися бетонні кільця для колодязів, то стало легше: копали – і воно опускалося все нижче, а глину відрами витягали на поверхню. Потім, коли кільце опустилося верхнім краєм до рівня землі, на нього клали друге і так далі, аж поки не дісталися води.

Над землею облаштування було різним: або робили з дерева зруб і оббивали по периметру дошками заввишки близько метра, або так само робили чотири бетонні стіни, або залишали одне бетонне кільце над землею.

Були (і є) також колодязі на полі, за селом, для напування худоби.

На нових вулицях у селі, починаючи з вулиці Борканюка, Вайди й інших, колодязі вже не копали. На зміну їм прийшли спочатку ручні насоси, які встановлювали безпосередньо на вбитій у землю (на глибину 6-8 метрів) трубі, а вже із середини 1980-х років і їх на дворах не стало. Рідко, де вони збереглися ще дотепер, адже їх замінили електронасоси, які встановлюють уже не у дворі (як правило), а в приміщенні. Та й з водою в останні роки виникають проблеми: її треба піднімати з глибших шарів, бо рівень ґрунтових вод понизився. Колодязі, які ще збереглися в селі, – напівпорожні або й сухі зовсім.

Оборіг

Оборіг – це споруда спеціального призначення, яку робили на чотирьох міцних дерев'яних стовпах із рухомим дахом, який звався «шапкою». Його піднімали та опускали, залежало це від кількості сіна. Виконували таку операцію за допомогою спеціального пристрою – «мачки» або безпосередньо плечима. «Мачка» – звичайний важіль близько двох метрів завдовжки, на один кінець якого

Цілительство

Застосування народної медицини в умовах давнини було дуже важливим. У тій чи іншій мірі кожен дорослий володів певними прийомами лікування найбільш поширених недуг, хоча й існувала деяка спеціалізація. Так, при переломах чи вивихах зверталися до костоправів (Терезія Мар'ян, остання жінка з них у нашому селі, померла в 2004 р. у понад 90-річному віці), при травмуванні ока – до інших. У випадках жіночих та дитячих захворювань спеціалістами вважалися сільські повитухи (у нас їх називали «сільська баба». Останньою з них у селі була Марія Зихор, хоча в процесі роботи вона вже й отримала кваліфікацію акушерки).

Способи лікування різних хвороб базувалися на природних засобах і передавалися з покоління в покоління, накопичуючи такий необхідний досвід. Найбільшого поширення, звичайно, мали відвари чи настоянки лікарських рослин, серед яких були не лише дикорослі трави, але й кущі, дерева, овочеві рослини.

Так, при простудних захворюваннях широко застосовували чай із квіток липи (за можливості з медом), вимочували ноги в гарячій солоній воді, пили гаряче червоне вино. При захворюваннях носоглотки робили інгаляцію з пари вареної картоплі (в сидячому положенні накривали хворого ковдрою, а перед ним клали каструлю з вареною картоплею, паром якої він дихав через ніс). Підвищену температуру знижували сирого картоплею (натерту на терці картоплю прив'язували до обох ступень хворого у лежачому положенні).

Для профілактики інфекційних захворювань (особливо під час епідемій) споживали багато часнику й цибулі (саме у цьому наші предки вбачали міцне здоров'я та червонощокість євреїв). Зубки часнику нанизували на нитку і давали дітям на шию, щоб вони вдихали його фітонциди і не заразилися.

При хворобах шлунка вживали хороше домашнє вино.

На фурункули, нариви прикладали листя білої лілії, туковки (хвилівник), а потім – сухе листя липи. Або пекли цибулю (чи варили в молоці) і прикладали її гарячою до нариву. Або тримали хворе місце в гарячому розчині соди чи мильної води. Щоб нарив швидше дозрів і розсмокталась опухлість – до хворого місця прикладали на ніч м'якушку пшенишного хліба, змочену в гарячому молоці. Прибинтовували також до наривів розрізаний листок столітника (алоє деревовидне).

На порізи накладали листя подорожника.

Жіночі кровотечі спиняли відваром із гілочок вишні.

При проносах пили горілку з великою кількістю молотого чорного перцю, відвар кінського щавлю чи готували напій із підсмаженого насіння ячменю, настоянку кори дуба або сильний кавовий напій (натуральної кави тоді не було, продавалися лише сурогатні суміші з ячменю та цикорію).

При захворюваннях гортані прикладали до шиї гарячі компреси з висівок або солі чи піску.

Щоб вигнати солітера, споживали багато гарбузового насіння.

Застосовували й засоби тваринного походження. На нариви чи фурункули прив'язували шматочки свинячого сала. З гусячого жиру накладали компреси дітям на груди при простудах. Компреси робили також із домашньої горілки або «дригану» (один із видів спиртних напоїв румунського виробництва). При високій температурі споживали багато кислого молока. При головному болю накладали п'явки.

При вушних хворобах закрапували у вуха гусячий жир. А ще «витягали біль із вуха» чи навіть глухоту лікували восковою свічкою. Робили це таким чином. Із натуральної тканини (ляної чи конопляної) вирізали стрічку завширшки 2-2,5 см, завдовжки 30-40 см і спіралью намотували її на конічну дерев'яну паличку довжиною понад 15 см і діаметром 15-20 мм. Часто для такої цілі використовували веретено для прядіння ниток. Утворений зі стрічки конус просочували розплавленим воском. Коли віск застигнув, полотняний конус знімали з палички і гострий кінець обрізували, щоб була дірочка. Хворий лягав на бік хворим вухом догори. Конус закладали у вухо, довкола обкладали рушником і запалювали верх конуса свічки. Коли вона догорала за 5-6 см до

вуха, свічку гасили і виймали з вуха. У шматок свічки, що залишився, завжди було втягнуто певну кількість брудно-коричневої сірки. Після такої процедури біль переважно минав.

При болю у плечах накладали склянки.

Щоб вигнати глисти-аскариди на живіт (у ділянці пупка) прикладали змочений гасом тампон.

Як загальнозміцнюючий і вітамінний напій, а також при запорах, хворобах печінки пили розсіл квашеної капусти. На його основі також готували деякі страви. Листки квашеної капусти прибинтовували до ран.

Спомини старожилів

Давно люди ся лічили природным чимись. Давно казали «йой, такый хворый – тею му варили». Так казали.

Давно чилядь ходила боса, та ни раз идеме, та коли шморгне дись у камінь та излущить зараз и цілый ньохоть. Та што чинили, давно казали «мурящобник», ги типир кажуть – тысячолісник. Та вто сяк урве, имить та так истягне з пучка та в долонь, та усукать, усукать так, докóдь из нього дзяма сяк ни тече, та строщить та капне там на порізаное, а дале щи имить та прикладе й тот багóв. Кідь была якась у жибі цурина заязати, а кідь ньит та дись урве лист из припутника та дись якого газу – ци повітиця, ци што, та приязав та. Най туды буде. А кідь ни раз ищи й такого ние, та ймив, та и глины: присыпав, изтис де ся порізав, та вто там закыпіло та. Та такым давно ся май лічили.

Водь ги кажуть, кідь пряче, чирякы. Были, давно казали «туковкы», оно такое широкое листя, круглинькое, но лиш пуд тым дуже боліло. Ото так рвало, што онь пекло. А я пак сяк сохтовала з мальвы лист, та пуд тым ни боліло так. И й з бурака кідь покласти лист, та й пуд тым так болить, пече, так ги туковка. Та приязати там та.

Жулудок кідь болів, та знали казати: гóркої попричкы мало ануш укушу.

Кідь дуже хворый кось бов, та йге, в кого коні, та у вóз даванку ци сіна, ци соломы та простелив ци яку верету, ци покровиць, та штось мало пуд голову та так везли хворого в больницю. Ни вто што типир.

(М. Куруц)

Маціцький	- дуже маленький	- очень маленький
Мацур	- кіт	- кот
Мача, -та	- кошеня, -та	- котенок, котята
Мачанка	- друга кукурудзяна страва	- второе кукурузное блюдо
Мачати	- умочати	- макать
Мачачка	- кошачий послід	- кал кошки
Мачка	- 1) кішка, 2) важіль	- 1) кошка, 2) рычаг
Мачкаловати	- знущатися, глузувати	- издеваться
Машлик	- краватка	- галстук
Меже, межі	- між	- между
Мелай	- кукурудза	- кукуруза
Мелайный	- кукурудзяний	- кукурузный
Мелегадь (melegágy)	- парник	- парник
Менто́в (mentő)	- карета «швидкої допомоги»	- карета «скорой помощи»
Мереконить	- мерехтить, миготить, блимає	- мерцает
Меро́вка	- ополоник	- половник
Мерфеловати	- жадати, кортіти	- страстно хотеть
Мерчачка	- холодна, похмура, волога погода	- холодная, сырая, пасмурная погода
Метати	- кидати	- бросать
Меч	- кидай	- бросай
Мештер (mester)	- майстер	- мастер
Миддя (meggy)	- вишня	- вишня
Мийгіш (mégis)	- все-таки	- все-таки
Мийрег (méreg)	- 1) отрута, 2) гнів, злість	- 1) яд, 2) гнев, злость
Мийрегловатися	- нервувати, гніватися	- нервничать, гневаться
Мийрегешный	- гнівний, злобний	- гневный, злобный
Мийтер (méter)	- метр	- метр
Ми́линькати	- ніжити, ласкати, упрошувати	- нежить, ласкать, упрашивать
Мізелник	- мізинець	- мизинец
Міліцішта	- міліціонер	- милиционер
Мінити	- обіцяти	- обещать
Мінта (minta)	- зразок, рисунок, проба	- образец, рисунок, проба
Мінтом	- скоро, швидко	- скоро, быстро
Мі́рковати	- бути уважним, обережним, мати на увазі, звертати увагу	- быть внимательным, осторожным, иметь в виду, обращать внимание

Пóвдецы	- п'ятдесят мілілітрів	- пятьдесят миллилитров
Пóвниця	- підвал, льох	- подвал
Пóд	- стеля, 2) орище	- 1) потолок, 2) чердак
Пóдло	- підло	- подло
Пóдлий	- підлий	- подлый
Правити	- 1) ремонтувати, 2) керувати, урядувати	- 1) ремонтировать, 2) руководить
Правник	- 1) дерев'яний брусок для вибивання виробів при пранні; 2) те ж – для прасування	- 1) деревянный брусок для выбивания одежды при стирке; 2) то же – для утюжения
Предрікати	- пророкувати, віщувати	- предсказывать
Приганьбити	- присоромити	- пристыдить
Прийда	- домашня птиця	- домашняя птица
Прийдаловати	- споживати, витратити нерационально	- тратит нерационально
Прийдаловы	- ті, хто нерационально витрачає	- те, кто тратит нерационально
Прийма	- хутрянний комір	- меховой воротник
Прийш	- прес	- пресс
Прийшлий	- немісцевий	- приезжий
Приказовати	- розповідати, говорити	- рассказывать, говорить
Прилажовати	- підготовляти, припасовувати	- прилаживать, подготавливать
Прилымпати	- приплентатися	- прибрести
Примирвіти	- ненадовго заснути неглибоким сном	- немного и неглубоко заснуть
Припочити	- відпочити	- отдохнуть
Припутник	- подорожник	- подорожник
Пристужений	- застуджений	- простуженный
Притинати	- обрізати, прирізати	- обрезать, прирезать
Прихрамовати	- злегка кульгати	- слегка хромать
Причапкы	- навпочіпки	- на корточках
Причапнути	- сісти навпочіпки	- присесть на корточки
Причвирьхло	- підморозило	- подморозило
Провбаловати	- пробувати, намагатися щось зробити	- пробовать, пытаться что-нибудь сделать
Провбовати	- куштувати	- отведывать
Прокіряти	- прогнати	- прогнать
Пролетарь	- пройдисвіт, бродяга	- проходимец, бродяга

Шарґодыня (sárgadinnye) - диня	- диня
Шаркань (sárkány) - дракон	- дракон
Шарок (sarok) - 1) завеса, 2) каблук, 3) кут, ріжок	- 1) петля, 2) каблук, 3) угол
Шаш (sás) - осока, очерет	- осока, очерет
Шваблик - сірник	- спичка
Швакати, швакнути - бити, ударяти, шмагати	- бить, ударять, хлестать
Швікати, швікнути (див. швакати, швакнути)	
Шелеснатый - листатий	- лиственный
Шерпеньов (serpenyõ) - глечик	- кувшин
Шибати - кидати	- бросать
Шибеник - бешкетник, шибеник	- буян
Шибнутися - кинутися	- броситься
Шивкиня - швачка	- швея
Шиєсловати - робити відводки	- делать отводки
Шийталовати (sétálni) - прогулюватися	- гулять
Шимтіти - шипіти	- шипеть
Шин - рейка на залізничній колії	- рейка на ж/д пути
Шириглі - 1) багажник на велосипеді, 2) ноші	- 1) багажник на велосипеде, 2) носилки
Шитиміні (sütemény) - тістечка, печиво	- пирожное
Ширінка - хустка	- платок
Ширіночка - носова хусточка	- носовой платок
Шіковно - спритно, вправно, бадьоро, швидко	- бодро, ловко, умело, быстро
Шіковный - вправний, активний, спритний	- проворный, ловкий
Шіпка - кепка	- кепка
Шіфа - понтона переправа	- понтонная переправа
Шіфон - шафа	- шкаф
Шкатуля (skatulya) - коробка, шкатулка	- коробка, шкатулка
Шкварькы - шкварки	- вытопки
Шкодовати - шкодувати, жалкувати, жаліти	- жалеть, сокрушаться, скупиться
Шкóдный - шкідливий, підступний	- вредный, коварный
Шкрум - нагар	- нагар
Шкурути - знімати кору з колоди, дошки	- снимать кору с бревна
Шкынтати - шкандибати, шкутильгати	- ковылять, хромать
Шлаєр - вельон, фата	- фата
Шльопыцанка - сльота	- слякоть
Шльопкати - шльопати	- шлёпать

Хата з неогородженою «пудхыжою»

Хрестик на даху

Піч у дворі. Позаду – шопа

Піч у дворі

Шопа у дворі

Колодязі

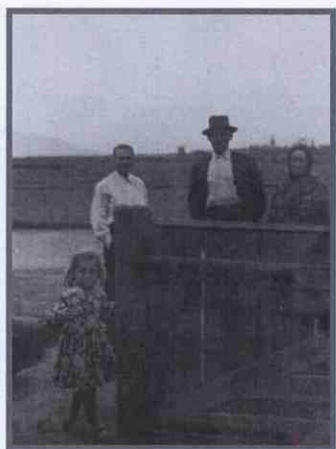
Колодязь із журавлем

Вишивані настінні килимки

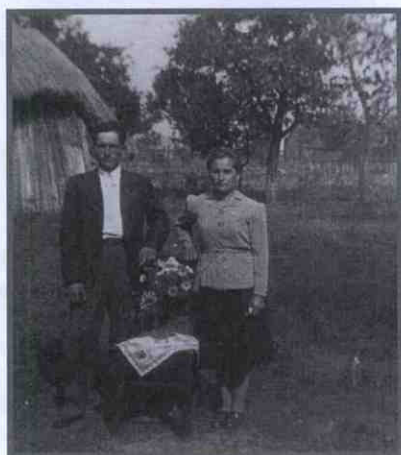
Скатертини з домотканого полотна, оздоблені набіруванням

Жінка у великій «ширінці»

Чоловік у «пуслику» й «кресані»

Жіночий одяг середини ХХ ст.